

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ ЯК АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА

Визначено зміст поняття «ліцензування». Розглянуто процедуру ліцензування в сфері вищої освіти як вид адміністративної процедури, проаналізовані основні етапи її реалізації.

Ключові слова: адміністративна процедура, ліцензування, освітня діяльність, вищий навчальний заклад.

Определено содержание понятия «лицензирование». Рассмотрена процедура лицензирования в сфере высшего образования как вид административной процедуры, дан анализ основных этапов её реализации.

Ключевые слова: административная процедура, лицензирование, высшее учебное заведение.

The content of the notion «administrative procedure of licensing» is reveal. The licensing in the sphere of higher education is examined as kind of administrative procedure. The analysis of basic stage of realization of administrative procedure of licensing of the higher educational establishments is performed.

Key words: administrative procedure, licensing, educational activities, a higher educational establishment.

Постановка проблеми. Виявлення та характеристика адміністративних процедур у сфері освіти має принципове значення для аналізу та регулювання діяльності вищих навчальних закладів як колективних суб'єктів адміністративного права, адже процеси реформування національної системи вищої освіти наразі актуалізують завдання оптимізації правових аспектів публічного управління у даній галузі правовідносин, що потребує комплексного аналізу адміністративно-процесуальних відносин вищих навчальних закладів з іншими суб'єктами адміністративного права, і, перш за все, органами публічної влади.

Стан дослідження. Дослідженням адміністративних процедур присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як В. Авер'янов, Д. Бахрах, Ю. Битяк, Н. Галіцина, Е. Демський, О. Лагода, О. Миколенко, Е. Талапіна, В. Тимошук, Ю. Тихоміров, В. Шкарупа. Окремі процесуальні аспекти функціонування ВНЗ розглядали О.Авдєєв, О. Гульбс, Л. Головій, В. Кваніна, Є. Огаренко, В. Ратніков, О. Сорока, С. Шевченко. Проте використання великої кількості адміністративних процедур в управлінській, регулятивній та контрольній діяльності публічних органів влади у сфері вищої освіти зумовлює необхідність безпосереднього звернення до проблеми визначення, впорядкування та аналізу сучасного стану правової регламентації адміністративних процедур, які безпосередньо стосуються діяльності вищих навчальних закладів в Україні. Серед різноманітних адміністративних процедур у сфері освіти, у тому числі в діяльності вищих навчальних закладів, можна відзначити процедури створення та реорганізації ВНЗ, ліцензування їх діяльності, акредитації; порядок прийому до вищих навчальних закладів; порядок індивідуального обліку результатів засвоєння студентами освітніх програм; процедури, пов'язані з реалізацією статусу студента; порядок, види й форми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; процедури визнання й установлення еквівалентності документів іноземних держав про вищу і післядипломну професійну освіту; процедури присудження вчених ступенів, присвоєння вчених звань та ін. Виділяючи в загальному масиві процедур у сфері освіти ті, що мають чітко виражений адміністративно-правовий характер, окремо слід відзначити процедуру ліцензування вищих навчальних закладів.

Метою статті є дослідження адміністративної процедури ліцензування вищих навчальних закладів, що передбачає визначення змісту поняття «ліцензування», розгляд сучасного стану нормативно-правового закріплення адміністративної процедури ліцензування вищих навчальних закладів України та аналіз основних етапів її реалізації.

Виклад основних положень. Правова природа інституту ліцензування наразі залишається предметом наукових спорів. Найбільш розповсюдженим є розуміння ліцензування як адміністративно-правового режиму. Так, Д. Бахрах вважає, що ліцензування – це адміністративно-правовий режим, що опосередковує особливий порядок діяльності виконавчої влади, необхідний, перш за все, для забезпечення безпеки [1, с.263]. На думку інших вчених, ліцензування є одним із основних методів адміністративно-правового регулювання [2; 3]. Ю. Тихоміров визначає ліцензування як особливу процедуру офіційного підтвердження права господарюючого суб'єкта на ведення певного виду діяльності з додержанням правил, нормативних вимог і стандартів [4, с.422]. Деякі вчені, аналізуючи юридичну суть ліцензування, підкреслюють його дозвільні та контролюючі характеристики, розглядаючи ліцензування як різновид

дозвільної діяльності з перевагою елементів адміністративно-правового характеру [5, с.121; 6, с.121]. Д. Осінцев, зокрема, під ліцензійно-дозвільною системою розуміє «самостійний напрямок діяльності виконавчої влади, заснований на особливому поєднанні засобів правового регулювання та засобів адміністративно-правового впливу, які визначають порядок набуття, правореалізації та припинення правоволодіння спеціальним адміністративно-правовим статусом» [6, с.13]. У правозастосовчій практиці ліцензування відносять до цивільно-правових інститутів, хоча, при цьому, і не заперечується, що ліцензування як діяльність щодо видачі спеціального дозволу на ведення відповідної діяльності уповноваженими органами, містить в собі елементи адміністративно-правових відносин [7, с.151]. На думку Кваніної це свідчить про багатофункціональність інституту ліцензування, який постає точкою відліку виникнення у суб'єкта реального права на здійснення діяльності, яка підлягає ліцензуванню, та формою державного контролю за здійсненням даної діяльності [7, с.151]. Узагальнюючи наведені підходи, А. Шпомер стверджує, що ліцензування – це діяльність уповноважених державних органів, пов'язана із видачею ліцензій, їх переоформленням і анулюванням, а також наглядом уповноважених органів за дотриманням суб'єктами господарювання відповідних ліцензійних умов, що застосовується державними органами у порядку, визначеному законодавством для узгодження публічних і приватних інтересів [8, с.56]. Сутність ліцензування як складного правового інституту відбивають його ознаки та функції. До основних ознак ліцензування можна віднести публічний (державний) характер ліцензування, процесуальний характер ліцензування, єдність ліцензування та обов'язковість ліцензування. Серед головних функцій, які виконує ліцензування, відзначають дозвільну, облікову, інформаційну, контролюючу, статистичну та охоронну функції [8, с.57].

Відповідно до норм національного законодавства, зміст процедури ліцензування складає видача, переоформлення та анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій, ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у даній сфері [9, ст.1]. Закон України «Про вищу освіту» визначає ліцензування як процедуру визнання спроможності вищого навчального закладу певного типу розпочати освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до державних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення [10, ст.1]. У словнику узгоджених термінів та визначень у сфері освіти держав-членів Співдружності незалежних держав ліцензування в освіті визначається як обов'язкова процедура державного визнання можливості навчального закладу розпочати освітню діяльність за певними освітніми програмами на підставі встановлення відповідності умов реалізації освітнього процесу, які пропонуються навчальним закладом, офіційно встановленим вимогам [11, с. 49].

Отже, діяльність у сфері освіти є видом діяльності, що підлягає ліцензуванню відповідно до спеціальних законів [9, ст.9]. Ліцензування діяльності з надання освітніх послуг передбачають положення Законів України «Про освіту» [12] та «Про вищу освіту» [10]. Так, згідно з Законом України «Про освіту», діяльність навчального закладу розпочинається за наявності ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням послуг для одержання освіти і підготовкою фахівців різних рівнів кваліфікації. Ліцензія видається у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України [12, п.5 ст.18]. Закон України «Про вищу освіту» встановлює, що освітня діяльність на території України здійснюється вищими навчальними закладами на підставі ліцензій, які видаються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [10, п. 1 ст.28]. Здійснення ліцензування діяльності у сфері освіти регулюється Порядком ліцензування діяльності з надання освітніх послуг, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 1019 від 8.08.2007 р. [13]. Даний Порядок, розроблений відповідно до Законів України, встановлює загальні вимоги до ліцензування діяльності з надання освітніх послуг та визначає процедуру оцінки спроможності суб'єктів освітньої діяльності щодо надання освітніх послуг, проведення ліцензійної експертизи, прийняття рішень та їх оформлення, видачі і переоформлення ліцензій, видачі їх дублікатів, а також прийняття рішень про обмеження діяльності суб'єктів у сфері освіти [13, п.1].

У сфері вищої освіти ліцензуванню підлягає діяльність з надання таких освітніх послуг:

- 1) підготовка фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів за напрямками (спеціальностями), у тому числі молодших спеціалістів у вищих професійних училищах та центрах професійно-технічної освіти;
- 2) військова підготовка студентів вищих навчальних закладів за програмою офіцерів запасу;
- 3) перепідготовка за спеціальностями;
- 4) розширення профілю (підвищення кваліфікації), спеціалізація;
- 5) підготовка іноземних громадян до вступу у вищі навчальні заклади;
- 6) підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації іноземних громадян;
- 7) підготовка до вступу у вищі навчальні заклади громадян України;
- 8) діяльність за програмами іноземних навчальних закладів [13, пп.5 п.2].

Щодо надання послуг у сфері професійно-технічної та вищої освіти ліцензування здійснює Міністерство освіти і науки України. Як орган ліцензування МОН України має право перевірити законність та обґрунтованість прийнятих експертними комісіями, регіональними експертними радами, експертними радами Акредитаційної комісії та Акредитаційною комісією рішень з питань ліцензування вищих навчальних закладів [13, п.3].

Ліцензування освітніх послуг здійснюється за заявою навчального закладу. Навчальний заклад подає до органу, що здійснює ліцензування, заяву про проведення ліцензування із зазначенням виду освітньої

послуги, ліцензованого обсягу та реквізитів навчального закладу за затвердженою МОН України формою, до якої додаються інші встановлені законодавством документи:

- 1) копії установчих документів;
- 2) документ, що засвідчує підтримку органом управління ініціативи навчального закладу щодо ліцензування освітньої послуги;
- 3) погоджена Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, Київською чи Севастопольською міською держадміністрацією концепція діяльності за заявленою освітньою послугою, яка ґрунтується на результатах моніторингу регіонального ринку праці та освітніх послуг;
- 4) копії затверджених в установленому порядку кваліфікаційних, освітньо-кваліфікаційних характеристик, навчальних, освітньо-професійних програм, навчальних планів;
- 5) відомості про кількісні показники кадрового, матеріально-технічного, науково-методичного, інформаційного забезпечення освітньої діяльності, наявність бібліотеки (крім дошкільних і позашкільних навчальних закладів) та обсяг її фондів;
- 6) копії документів, що засвідчують право власності, оперативного управління чи користування основними засобами для здійснення навчально-виховного процесу на строк, необхідний для завершення надання послуги;
- 7) документи про відповідність приміщень закладу та його матеріально-технічної бази санітарним нормам, вимогам правил пожежної безпеки, а також нормам з охорони праці (для навчання за напрямками підготовки (спеціальностями) з підвищеною небезпекою);
- 8) копії документів, що засвідчують рівень освіти, кваліфікації та громадянство керівника закладу (дипломи про вищу освіту і науковий ступінь, атестат про вчене звання (за наявності), перша сторінка паспорта) [13, п.11].

Крім того, у разі наявності у навчального закладу відокремлених підрозділів, що надаватимуть освітні послуги, до заяви про проведення ліцензування, крім зазначених документів, додаються копії рішень про утворення таких підрозділів, їх реєстрацію та положення про них [13, п.12].

Навчальні заклади іноземних держав або їх структурні підрозділи, що утворюються та функціонують в Україні, також подають до органу ліцензування копії документів, що засвідчують правові засади легалізації та утворення навчального закладу чи його структурного підрозділу на території України (міжнародного договору, дозволу МОН України, дозволу (згоди) уповноваженого органу держави місцезнаходження навчального закладу на утворення та діяльність такого навчального закладу чи його структурного підрозділу на території України, якщо це передбачено законодавством відповідної держави; документ, що підтверджує визнання програми, за якою проводиться навчання в Україні, іноземною державою – засновником навчального закладу (якщо це передбачено законодавством відповідної держави); погоджені з МОН України програму та навчальний план, за якими надаватиметься освітня послуга [13, п.14].

У разі, якщо вищий навчальний заклад планує провадити діяльність за програмами іноземних навчальних закладів, до органу ліцензування, крім зазначених документів, подаються також: документ про реєстрацію навчального закладу – іноземної юридичної особи в державі місцезнаходження, легалізований в установленому порядку; дозвіл навчального закладу – іноземної юридичної особи на право використання його навчальних програм та видачу документа за результатами навчання, погоджений з центральним органом управління освітою держави місцезнаходження такого навчального закладу (якщо це передбачено законодавством відповідної держави); довідка центрального органу управління освітою держави місцезнаходження навчального закладу – іноземної юридичної особи про акредитацію (визнання) навчальних програм, за якими передбачається провадження освітньої діяльності; програма та навчальний план, за якими надаватиметься освітня послуга, погоджені з МОН України [13, п.13].

Спроможність навчального закладу надавати освітні послуги підтверджується результатами ліцензійної експертизи. Для проведення ліцензійної експертизи орган ліцензування розглядає подані документи та у разі їх відповідності встановленим вимогам утворює експертну комісію [13, п.16-1]. Проведення ліцензійної експертизи регулюється Положенням про експертну комісію та Порядком проведення ліцензійної експертизи, затвердженими Наказом Міністерства освіти і науки України № 847 від 24.12.2003 р. [14]. Ліцензійні умови надання освітніх послуг у сфері вищої освіти визначають нормативи кадрового, навчально-методичного, інформаційного, матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, необхідних для ліцензування.

Експертна комісія за результатами своєї роботи готує висновок про спроможність (неспроможність) навчального закладу надавати заявлену освітню послугу. Після ознайомлення з висновком керівника вищого навчального закладу один примірник подається органу ліцензування, а другий залишається в навчальному закладі. Вищий навчальний заклад протягом 10 днів після ознайомлення з висновком має право подати апеляцію щодо необ'єктивності його змісту або порушення комісією порядку проведення експертизи та звернутися до органу ліцензування із заявою провести повторну експертизу комісією в іншому складі [13, п.17].

Орган ліцензування передає висновок експертної комісії до відповідної експертної ради Акредитаційної комісії або регіональної експертної ради, яка розглядає документи, готує і вносить для розгляду на засіданні Акредитаційної комісії (регіональної експертної ради) проект рішення щодо спроможності (неспроможності) надавати навчальним закладом заявлену освітню послугу. Після цього органом ліцензування приймається остаточне

рішення про видачу (відмову у видачі) ліцензії [13, п.18, п.19]. Згідно з Законом України «Про вищу освіту», центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти, на підставі заяви вищого навчального закладу про проведення ліцензійної експертизи приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі у двомісячний термін [10, п.1 ст.28]. У разі відмови у видачі ліцензії вищий навчальний заклад має право на повторне ліцензування, але не раніше ніж через рік після прийняття рішення про відмову. Ліцензія оформлюється на бланку єдиного зразка, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1719 від 20.11.2000 р. [15] і видається на строк від 3 до 12 років включно, але не менш як на строк повного циклу навчання за програмою, що додавалася до заяви про ліцензування. Строк дії ліцензії визначається органом ліцензування і продовжується у порядку, встановленому для її одержання [13, п.25, п.26]. Інформація, що стосується видачі ліцензії (а також її переоформлення або анулювання) вноситься до Державного реєстру навчальних закладів та Єдиного ліцензійного реєстру [13, п.34].

У разі анулювання ліцензії вищий навчальний заклад може порушити питання про видачу нової ліцензії не раніше ніж через рік після прийняття органом ліцензування рішення про анулювання попередньої ліцензії. Вищий навчальний заклад може подати до органу ліцензування апеляцію щодо рішень Акредитаційної комісії, пов'язаних з відмовою у видачі ліцензії або її анулюванням, протягом п'яти робочих днів з дня надходження відповідного рішення. Орган ліцензування розглядає подану апеляцію протягом одного місяця та у разі потреби утворює апеляційну комісію. Результати розгляду апеляції подаються на чергове засідання Акредитаційної комісії [13, п.35, п.36]. Рішення органу ліцензування про відмову у видачі ліцензії або її анулювання може бути оскаржене до суду [13, пп.37].

Висновок. Отже, процедура ліцензування вищого навчального закладу визначається як закріплений законодавством порядок державного визнання спроможності ВНЗ розпочати освітню діяльність за певними освітніми програмами на підставі встановлення відповідності умов реалізації освітнього процесу існуючим стандартам вищої освіти та офіційним вимогам щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

До основних етапів процедури ліцензування вищого навчального закладу віднесено: 1) подання до органу, який здійснює ліцензування, заяви про проведення ліцензування та інших встановлених законодавством документів; 2) розгляд органом ліцензування поданих документів та утворення експертної комісії; 3) надання експертною комісією висновку про спроможність навчального закладу надавати заявлену освітню послугу; 4) передання органом ліцензування висновку експертної комісії до відповідної експертної ради Акредитаційної комісії, розгляд документів, підготовка і внесення до розгляду на засіданні Акредитаційної комісії проекту рішення щодо спроможності надавати вищим навчальним закладом заявлену освітню послугу; 5) прийняття органом ліцензування остаточного рішення про видачу ліцензії; 6) внесення інформації стосовно видачі ліцензії до Державного реєстру вищих навчальних закладів та Єдиного ліцензійного реєстру.

До додаткових етапів процедури ліцензування вищого навчального закладу віднесено: 1) подання Вищим навчальним закладом протягом 10 днів після ознайомлення з висновком експертної комісії про неспроможність ВНЗ надавати заявлену освітню послугу апеляції щодо необ'єктивності змісту даного висновку або порушення комісією порядку проведення експертизи та звернення до органу ліцензування із заявою провести повторну експертизу комісією в іншому складі; 2) проведення повторної експертизи за рішенням органу ліцензування; 3) подання ВНЗ до органу ліцензування апеляцію щодо рішень Акредитаційної комісії, пов'язаних з відмовою у видачі ліцензії або її анулюванням, протягом п'яти робочих днів з дня надходження відповідного рішення; 4) розгляд органом ліцензування поданої ВНЗ апеляції протягом одного місяця та (у разі потреби) утворення апеляційної комісії; 5) подання органом ліцензування результатів розгляду апеляції на чергове засідання Акредитаційної комісії; 6) оскарження в суді рішення органу ліцензування про відмову у видачі ліцензії або її анулювання.

Список використаної літератури

1. Бахрах Д. Н. *Административное право России : Учебник для вузов / Д. Н. Бахрах. – М. : Изд-во Норма (Изд. группа Норма-Инфра-М), 2000. – 640 с.*
2. Махров И. Е. *Административно-правовое регулирование предпринимательской деятельности: некоторые проблемы совершенствования федерального и регионального законодательства / И. Е. Махров // Право и политика. – № 12. – С. 14-18.*
3. Гуцин А. В. *Лицензирование как институт административного права / А. В. Гуцин // Административное право и процесс. – 2006. – № 1. – С. 2-5.*
4. Тихомиров Ю. А. *Курс административного права и процесса / Ю. А. Тихомиров. – М. : Юринформцентр, 1998. – 798 с.*
5. Глушко Е. *Правовое регулирование лицензирования / Е. Глушко // Закон. – 2001. – № 10. – С. 121-126.*
6. Осинцев Д. В. *Лицензионно-разрешительная система в Российской Федерации: Монография / Д. В. Осинцев. – Екатеринбург: Изд-во УрГЮА, 1999. – 372 с.*
7. Кванина В. В. *Гражданско-правовое регулирование отношений в сфере высшего профессионального образования : монография / В. В. Кванина. – М. : Изд-во «Готика» 2005. – 432 с.*
8. Шпомер А. І. *Ліцензування як засіб державного регулювання господарської діяльності / А. І. Шпомер // Право України. – 2003. – № 2. – С. 55-59.*

9. Про ліцензування певних видів господарської діяльності : Закон України від 01.06.2000 р. № 1775-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 36 – Ст.299.
10. Про вищу освіту : Закон України : від 17.01.2002 р., № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.
11. Словарь согласованных терминов и определений в области образования государств-участников СНГ : около 100 терминов / Под ред. проф. Н. А. Селезнёвой. – М. : Изд. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 167 с.
12. Про освіту : Закон України : від 23.05.1991 р., № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 34. – Ст. 451.
13. Про ліцензування діяльності з надання освітніх послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 8.08.2007 р. № 1019 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 60. – Ст. 2379.
14. Про затвердження Ліцензійних умов надання освітніх послуг, Порядку здійснення контролю за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг, Положення про експертну комісію та порядок проведення ліцензійної експертизи та Типового положення про регіональну експертну раду з питань ліцензування та атестації навчальних закладів : Наказ МОН України від 24.12.2003 р. № 847 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 3. – Ст. 154.
15. Про запровадження ліцензії єдиного зразка для певних видів господарської діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2000 № 1719 // Офіційний вісник України. – 2000 р. – № 47. – Ст. 2035.

УДК 001. 102: 34(477-438)

Ярослав Черв

ад'юнкт

Вища школа економіки та інновацій у Любліні

І.І. Каспрук

к. і. н.

Львівський університет бізнесу та права

НАДАННЯ ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНИМИ ПАРТІЯМИ В ПОЛЬЩІ-ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті «Надання публічної інформації політичними партіями в Польщі-досвід для України» висвітлюються деякі правові основи доступу до публічної інформації, які закріплені у законах Польщі і України, показано діапазон застосування цього права на практиці, розглядаються відмінності в нормах права, які покладають на політичні партії обов'язок надавати достовірну, повну, об'єктивну інформацію.

Ключові слова: *доступ до інформації, право на інформацію, політичні партії*

В статье «Предоставление публичной информации политическими партиями в Польше-опыт для Украины» освещены правовые основы доступа политическими партиями к публичной информации, которые закреплены в законах Польши и Украины, показан диапазон применения этого права на практике, рассмотрены различия в нормах права, которые возлагают на политические партии обязанность предоставлять достоверную, полную, объективную информацию.

Ключевые слова: *доступ к информации, право на информацию, политические партии*

The article «Sharing public information by political parties in Poland – experience for Ukraine» presents selected legal aspects of access to public information, which find their basis in the law of Poland and Ukraine. The article also presents examples of the application of this law in practice as well as considers the differences, which obliges the political parties to provide accurate, complete, objective information.

Key words: *access to information, right to information, political parties.*

Постановка проблеми. Одним із ключових аспектів публічності політики є реалізація права громадян на інформацію, доступ до інформації про діяльність органів державної влади. Закони про доступ до публічної інформації існують у більшості демократичних держав, зокрема в Польщі і Україні, і вони виступають реальним правовим механізмом здійснення одного з основних прав людини. Такий ж підхід важливий і стосовно політичних партій, які є головними інститутами політичної системи громадянського суспільства, без яких демократія не є дієздатною.

У правовому розвинутому суспільстві політичні партії є інструментом здійснення цивілізованого процесу формування як законодавчої, так і виконавчої влад. Тому громадськість повинна отримувати інформацію про політичні партії, що дасть можливість об'єктивно, достовірно, в повному обсязі мати інформацію про політичні